

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Стаття присвячена вивченню проблем професійної підготовленості працівників підрозділів патрульної поліції. Проаналізовано керівні документи, що регламентують професійне навчання працівників Національної поліції України. З'ясовано, що професійне навчання поліцейських забезпечує розширення набутих знань, удосконалення сформованих умінь та навичок у процесі спеціалізованої підготовки та повинне сприяти досягненню стану готовності до ефективного виконання службових обов'язків.

Грунтовний аналіз ситуацій, що виникали під час здійснення працівниками патрульної поліції своїх повноважень, свідчить про невідповідність рівня професійної готовності вимогам криміногенної ситуації в країні. Здійснені дослідження дозволили згрупувати проблеми професійної підготовленості правоохоронців у п'ять основних блоків. Виокремлено проблеми теоретичної, психологічної, фізичної, тактичної та стрілецької підготовленості. Встановлено можливі напрями удосконалення системи професійної підготовки працівників підрозділів патрульної поліції.

***Ключові слова:** модель підготовленості; Національна поліція; патрульна поліція; професійна підготовка.*

Постановка проблеми та її актуальність. Становлення демократичного суспільства в Україні та інтеграція до європейської спільноти є однією з найважливіших проблем сьогодення. Рух по цьому складному шляху, досягнення бажаних результатів значною мірою забезпечується діяльністю органів внутрішніх справ, здатністю їх працівників свідомо та відповідально виконувати професійні обов'язки [1].

За свідченнями багатьох науковців, спеціалістів-практиків [1-4] правоохоронна сфера потребувала негайного кардинального перегляду принципів її функціонування та, відповідно, удосконалення системи професійного навчання кадрів.

Реформування структури МВС передбачало докорінну зміну сформованих уявлень стосовно працівників правоохоронних органів та розпочато зі створення нової патрульної поліції, яка є «обличчям» Національної поліції. Змінилася сама концепція діяльності поліції. Відповідно до закону України «Про Національну поліцію» [11] вона здійснюється на засадах партнерства з населенням та полягає у наданні поліцейських послуг у сферах: забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Якісно виконувати службові завдання можуть лише професійно підготовлені фахівці. Аналіз ситуацій, що виникали під час здійснення працівниками патрульної поліції своїх повноважень, свідчить про невідповідність рівня професійної готовності вимогам криміногенної ситуації в країні. Нагальні проблеми формування професійної готовності працівників патрульної поліції до ефективного здійснення службової діяльності, виховання особистості поліцейського як носія нової ідеології сервісної функції потребує розширення звичних для професійної педагогіки та психології кордонів аналізу та залучення до предмету дослідження здобутків інших галузей педагогічного знання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив: удосконаленню системи професійного навчання працівників правоохоронних органів присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених (С. В. Асямова, М. І. Ануфрієва, О. М. Бандурка, Я. Г. Бондаренка, С. Є. Бутова, А. В. Губа-нова, О. А. Зарічанського, В. І. Пліска, В. В. Сокурєнка, Г. Х. Яворської та інших). Науковцями вивчається зарубіжний досвід підготовки поліцейських та надаються рекомендації стосовно його впровадження в Україні [2, 3]. Низка досліджень спрямована на вдосконалення програм первинної професійної підготовки вперше прийнятих працівників на службу в поліцію [5, 7], обґрунтування новітніх методик підготовки курсантів та слухачів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання [6, 9].

На думку М. М. Долгополової [7] підвищення інтелектуального рівня, мотиваційної правосвідомості суб'єктів, які проходять первинну професійну підготовку для роботи в поліції, є

одним із головних напрямів формування професійно підготовленого працівника. Науковець переконана, що становлення та розвиток професійних якостей поліцейського залежить насамперед від рівня початкової підготовки, що займає центральне місце у структурі професійного навчання працівників Національної поліції України та повинна сприяти формуванню готовності працівників ефективно виконувати службові обов'язки. Я. Г. Бондаренко переконаний, що формування стану готовності слухачів курсів первинної професійної підготовки до професійної діяльності повинне здійснюватися у вигляді цілеспрямованої психолого-педагогічної підготовки, що передбачає засвоєння комплексу спеціальних професійних знань, умінь, навичок і розвитку необхідних особистісних якостей [5].

Наявні значні наукові здобутки у вивченні особливостей поведінки правоохоронців у складних умовах професійної діяльності [5, 10]. Так, О. І. Кудерміна та С. Л. Лісун вивчаючи психологічні особливості нормативної поведінки працівників Національної поліції України доходять висновку, що регуляція поведінки поліцейського здійснюється шляхом складної взаємодії соціальних норм та ієрархічної системи особистісних цінностей (притаманних для даного працівника правоохоронних органів) [10].

Заслужують на увагу дослідження спрямовані на вдосконалення фізичної підготовленості працівників правоохоронних органів [2, 8, 9]. Ученими встановлено позитивну кореляцію між рівнем розвитку основних фізичних якостей та психологічною підготовленістю правоохоронців. Доведено вплив фізичної підготовленості працівників на ефективність професійної діяльності [8].

На важливість стрілецької підготовленості майбутніх працівників патрульної поліції вказують С. Ю. Гаврік та А. І. Черніков [6]. Науковці наголошують, що гарантом життя та здоров'я поліцейського при вогневому контакті зі злочинцем є швидкі дії пов'язані із застосуванням вогнепальної зброї. Під час підготовки майбутніх працівників патрульної поліції слід урахувувати такі особливості: ведення вогню на випередження, без тривалого прицілювання, за короткий час; ведення вогню на коротких дистанціях, під час руху, зі зміною позицій та із-за укриття; ведення вогню на тлі відволікаючих фізичних та психологічних факторів; ведення вогню в умовах обмеженої видимості. На думку дослідників, в освітній процес майбутніх правоохоронців необхідно запроваджувати передовий досвід підготовки спортсменів-стрілків.

Мета статі – висвітлити проблеми професійної підготовленості працівників підрозділів патрульної поліції та можливі напрями їх вирішення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Професія поліцейського відноситься до професій, що характеризується суб'єкт-суб'єктною діяльністю та потребує на рівні з розвиненим інтелектом сформованості професійно-важливих якостей. За даними наукових джерел [4] ще у 1920 році англійські фахівці констатували, що людина не може бути поліцейським, якщо вона не має розумових здібностей вище за середній рівень, розвиненої пам'яті та спостережливості, високих моральних якостей, які не є обов'язковими для представників інших професій. Важливим для працівників патрульної поліції є наявність сформованих особистісних (дисциплінованість, відповідальність, толерантність, тактовність, доброзичливість тощо) та комунікативних якостей (контактність, відкритість, емпатія, вміння слухати, культура спілкування та інші). Ці якості сприяють належному виконанню завдань та налагодженню комунікації з потерпілими, підозрюваними та заявниками. За свідченнями науковців [5, 10], підґрунтя особистісних та комунікативних якостей починає закладатися у дитячому віці під впливом виховання в сім'ї та набуває подальшого розвитку в шкільні роки. У зв'язку з цим необхідну особливу увагу приділяти якісному добору кандидатів на службу в підрозділи патрульної поліції.

Подальша підготовка працівників патрульної поліції забезпечується складовими системи професійного навчання. Професійне навчання спрямоване на розширення набутих знань, удосконалення сформованих умінь та навичок у процесі спеціалізованої підготовки. Відповідно до статті 72 закону України «Про Національну поліцію» [11] система професійного навчання поліцейських складається з: первинної професійної підготовки; підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання; післядипломної освіти (спеціалізація, перепідготовка, стажування, підвищення кваліфікації); службової підготовки (функціональна, загальнопрофільна, вогнева, тактична, фізична підготовки). Однак, не зважаючи на те, що професійному навчанню працівників патрульної поліції відводиться чільне місце, численні випадки, що виникали під час практичної діяльності патрульних, свідчать про низький рівень теоретичної підготовленості. Так за даними засобів масової інформації 35–40 % скарг на працівників патрульної поліції стосуються порушення прав людини. Аналіз зареєстрованих скарг та опитування інспекторів патрульної поліції дає підстави констатувати, що більша частина скарг

надходила від громадян, які мали особисту неприязнь до правоохоронних органів. Інша частина звернень – із-за низького рівня професійної компетентності, що викликана недостатньою теоретичною підготовленістю працівників.

Слід відзначити, специфіка службової діяльності патрульних пов'язане з постійними контактами з різними верствами населення. Контакти із порушниками громадського спокою відбуваються як у приміщенні, так і на вулиці, у парку, біля будівлі, автомобіля. Непоодинокі випадки зіткнення із агресивно налаштованими особами, які знаходяться у стані алкогольного сп'яніння, психічно неврівноваженими тощо. В умовах зіткнення з представниками влади громадяни часто перебувають у збудженому емоційному стані й реагувати на появу правоохоронців можуть не завжди адекватно. У таких випадках помилкові дії правоохоронців частково пояснюються недостатньою озброєністю знаннями стосовно зовнішніх проявів загрози з боку порушника, низьким рівнем сформованості умінь ефективного спілкування з «проблемними людьми», умінь контролювати власний психічний стан під час виконання службових обов'язків, пов'язаних із спілкуванням з емоційно збудженими особами, умінь контролювати ситуацію та дії оточуючих без ескалації конфлікту, умінь тактично правильного виконання спеціальних дій пов'язаних з перевіркою документів, поверхневою перевіркою підозрілих осіб, під час зупинки автомобіля та інше.

Успішність налагодження контакту та, як наслідок, ефективність виконання службових завдань відчутно залежить від прояву позитивного емоційного стану під час виконання службових обов'язків. Науковець Я. Г. Бондаренко зазначає: «...якою б адекватною не була мотивація та висока фізична підготовленість працівника ОВС, якщо в ситуації стресу він не зможе впоратись зі своїми емоціями, заспокоїтись, в нього відсутні навички оптимізації психічного стану під час виникнення напруги, навряд чи він матиме можливість професійно виконати свої службові обов'язки» [5].

У працівників патрульної поліції, під час виконання службових обов'язків, завжди наявна вогнепальна зброя (пістолет «Форт-17»), котру як крайній захід мають право застосовувати та використовувати правоохоронці у випадках передбачених законодавством [11]. Аналіз фактів застосування вогнепальної зброї доводить, що в умовах екстремальних ситуацій не завжди працівники вірно приймали рішення стосовно правомірності її застосування. В одних випадках застосування зброї відбувалося безпідставно, в інших – виникав страх перед її застосуванням чи використанням із-за можливих негативних наслідків. Аналіз освітнього процесу майбутніх правоохоронців засвідчив – основною проблемою стрілецької підготовленості працівників є відсутність практичних знань стосовно прийняття рішення до застосування вогнепальної зброї у різних ситуаціях.

Опитування вперше прийнятих працівників, які звільнялися з підрозділів патрульної поліції через досить нетривалий період служби та аналіз причин, що спонукали до цього, дають підстави констатувати недостатню психологічну підготовленість до професійної діяльності; низьку фізичну підготовленість, яка не дозволяла успішно переносити труднощі службової діяльності та інше.

Аналіз наукових досліджень та особливостей службової діяльності, доводить постійну необхідність удосконалення фізичної підготовленості працівників поліції [2, 4, 9]. Це пояснюється двома основними вимогами: по-перше, специфіка патрулювання в автомобілі призводить до збереження статичного положення тривалий час, що негативно впливає на фізичний стан та рівень здоров'я працівників; по-друге, високої фізичної підготовленості вимагають дії, пов'язані з переслідуванням та затриманням правопорушників. Непоодинокі факти, коли під час припинення порушення громадського порядку працівникам доводилося переслідувати та затримувати правопорушників. При цьому низький рівень фізичної підготовленості не дозволяв ефективно виконувати прийоми фізичного примусу.

Отже, здійснені дослідження дають підстави згрупувати проблеми професійної підготовленості правоохоронців у п'ять основних блоків. Перший блок стосується проблем професійної компетентності (теоретичної підготовленості). Ураховуючи публічність професійної діяльності працівників патрульної поліції до теоретичної підготовленості правоохоронців висуваються підвищені вимоги. Теоретична підготовленість передбачає наявність сукупності загальних та професійних знань, які слід постійно оновлювати та поповнювати відповідно до змін законодавчої бази, досягнень науки, розвитку інформаційних ресурсів тощо. Другий блок – проблеми психологічної підготовленості працівників до службової діяльності. Результатом професійного навчання фахівців має бути сформована психологічна готовність до ефективного здійснення професійної діяльності. Третій блок – фізична підготовленість працівників патрульної

поліції. Компонентами фізичної підготовленості є: достатній рівень розвитку основних фізичних якостей (сила, швидкість, спритність, гнучкість, витривалість); достатній рівень сформованості спеціальних умінь та навичок у застосуванні заходів поліцейського примусу. Четвертий блок становить тактична підготовленість працівників патрульної поліції, яку розглядають як сформованість спеціальних рухових умінь та навичок, спрямованих на забезпечення особистої безпеки під час виконання службових обов'язків, пов'язаних з контактом із правопорушником. П'ятий блок – проблеми стрілецької підготовленості.

Удосконалення системи професійного навчання працівників патрульної поліції вимагає розробки моделей підготовленості правоохоронців відповідно до визначених проблемних блоків та інтеграція їх в єдину педагогічну модель професійної готовності фахівця.

Висновки. На підставі здійснених досліджень висвітлено проблеми професійної підготовленості працівників підрозділів патрульної поліції, що згруповано у п'ять основних блоків. Удосконалення професійної підготовленості правоохоронців, поряд з організаційними заходами, вимагає розробки педагогічних моделей професійної компетентності, психологічної, фізичної, тактичної, стрілецької підготовленості та інтеграція їх в єдину педагогічну модель.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі: передбачається ґрунтовне вивчення етапів формування професійної готовності працівників патрульної поліції до ефективного здійснення службової діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аваков А. Б. Реформа органів внутрішніх справ як важлива умова побудови в Україні правової держави / А. Б. Аваков // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ – 2016. – С. 22 – 24.

2. Ануфрієв М. І. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ : [навчальний посібник] / М. І. Ануфрієв, С. Є. Бутов, О. Ф. Гіда, С. М. Решко. – К., 2003. – 336 с.

3. Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України : монографія / О. М. Бандурка. – Харків : Вид-во НУВС, 2004. – 678 с.

4. Біліченко В. В. Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні / В. В. Біліченко // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ – 2016. – С. 390 – 393.

5. Бондаренко Я. Г. Психолого-педагогічні особливості формування готовності майбутніх працівників патрульної поліції МВС України до професійної діяльності / Я. Г. Бондаренко // Шляхи покращення системи професійної підготовки правоохоронців до дій в екстремальних умовах : зб. матеріалів міжнародної наук.-практ. конф. (м. Харків, 18 груд. 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2015. – С. 25 – 28.

6. Гаврик С. Ю. Совершенствование огневой подготовки полицейских / С. Ю. Гаврик, А. И. Черников // Особливості підготовки поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. матеріалів І міжнар. наук.-практ. конф. – Харків : ХНУВС, 2016. – С. 111 – 116.

7. Долгополова М. М. Окремі питання професійної підготовки поліцейських / І. С. Кравченко / М. М. Долгополова // Світовий досвід підготовки кадрів поліції та його впровадження в Україні : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ, 2016. – С. 178 – 180.

8. Жевага С. І. Фізична підготовка викладацького складу вищих навчальних закладів МВС України / [С. І. Жевага, К. В. Пронтенко, С. М. Безпалый та ін.] : навч.-метод. посібник. – Житомир : ЖВІ НАУ, 2013. – 232 с.

9. Зарічанський О. А. Педагогічні умови професійно-прикладної фізичної підготовки курсантів вищих закладів освіти І - ІІ рівнів акредитації МВС України : автореф. дис на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / «Теорія і методика професійної освіти» / О. А. Зарічанський ; Терноп. держ. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. – Т., 2002. – 19 с.

10. Кудерміна О. І. Психологічні особливості нормативної регуляції поведінки працівників Національної поліції України / О. І. Кудерміна, С. Л. Лісун // Вісник Національного авіаційного університету. Серія : Педагогіка. Психологія. – К., 2015. – № 7. – С. 79 – 84.

11. Про Національну поліцію : закон України. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2015. – 104 с.

V. Bondarenko

**PROBLEMS OF PROFESSIONAL PREPAREDNESS
OF PATROL POLICE UNITS EMPLOYEES**

Summary. *The article is devoted to the study of the problems of professional training of employees of the patrol police units. The paper analyzes the governing documents regulating the professional training of the National Police staff of Ukraine. Professional training of the police has been determined to provide the enhancement of acquired knowledge, the improvement of skills developed in the process of specialized training and contribute to the state of preparedness for the effective performance of the official duties.*

A thorough analysis of the situations that occurred while the police officers exercising their authority indicates that the level of professional preparedness does not meet the requirements of the crime situation in the country. The research allowed to group the professional training problems of the law enforcement officers into five main blocks. The problems of theoretical, psychological, physical, tactical and infantry preparedness are distinguished. Possible directions of improving the professional training system of the patrol police units personnel were established.

Keywords: *model of preparedness; national police; patrol police; professional training.*